

כנס מיישבי סכסוכים – דילמות ואתגרים לקראת 2020

הכנס נערך על ידי המרכז למשפט שיתופי וטיפול, המסלול האקדמי המכללה למינהל בשיתוף הקריה האקדמית אונו ופורום האתיקה למגשרים מיסודו של המרכז לגישור בקהילה קרית אונו בשיתוף הקריה האקדמית אונו

התקיים במכללה למינהל בתאריך 10.12.2019



חלק ב'

מושב II: אתגרים ואתיקה של שופטים כמיישבי סכסוכים



פתיחת המושב: ד"ר קרני פרלמן, ראש המרכז למשפט שיתופי וטיפול, ביה"ס למשפטים ע"ש חיים שטריקס, המסלול האקדמי המכללה למינהל

בעשורים האחרונים ניתן להבחין בתמורה משמעותית שחלה בתפיסת תפקיד השופט. תפקיד השופט כולל בימינו מנעד רחב של ישוב סכסוכים שיפוטי. הליכי שפיטה מעטים, יחסית, מתנהלים בדרך המסורתית של קיום הליך שיפוטי אדוורסרי ורב שלבי המסתיים בהכרעה שיפוטית מנומקת. רובן של התובענות, אזרחיות ופליליות כאחד, מתנהלות בדרך הכוללת מאמצים שיפוטיים בולטים המכוונים לסיום התיק בהסדר ובפשרה. מערכת בתי המשפט בישראל, כמו גם במדינות אנגלו-אמריקניות נוספות, מציעה הליכי שפיטה ייעודיים שמטרתם המוצהרת סיום הסכסוך בפתרון מוסכם, להבדיל מפתרון נכפה, כגון הליך המכונה אצלנו "גישור פלילי" וכוללת הליכי שפיטה בה ננקטת גישה שיתופית-טיפולית, למשל בבתי המשפט הקהילתיים. תפקידו של השופט נתמלא בתכנים חדשים ומעורר לפיכך אתגרים ודילמות הראויים להתייחסות.

במסגרת המושב נדונו שתי שאלות מרכזיות:

1. מה הן הדילמות והאתגרים שעומדים בפני שופטים כיום?
2. אלו שינויים נדרשים במצב הקיים בנוגע לתפקיד השופט?



פרופ' אסא כשר, פרופסור אמריטוס לאתיקה מקצועית באוני' תל-אביב, חתן פרס ישראל לפילוסופיה, שנת 2000

הרצאתו של פרופ' כשר עסקה בכללי אתיקה לשופטים.

יש לדון בשלוש מילים: מקצועיות, אתיקה ושיפוט.

מקצועיות: המקצועיות כוללת ידע שיטתי, מיומנות משוכללת, חובה מתמדת ולעדכן את הידע ואת המיומנות, וחובת הבנה של הפעולות הנעשות. איש מקצוע יודע לנמק את החלטותיו, ובכך תפקיד השופט נמצא בתמונה באופן מופתי. שופטים מנמקים את החלטותיהם בפסקי דין מנומקים כנדרש וכראוי. במקום שבו יש מקצוע, קביעות אשר מתבססות רק על השכל הישר ולא על מקצועיות עמוקה חוטאות למטרתן.

אתיקה: גם אתיקה היא אחד ממרכיבי המקצועיות. האתיקה לא מתמצה בסט סגור של כללים, כיוון שהיא עומדת על תפיסה של הזהות המקצועית ועל הדרישה שיתנהלו על-פיה בצורה הטובה ביותר. ביחס לשופטים, ישנם כללי אתיקה המהווים מנגנון מוצלח, וישנם מנגנונים נוספים, ועדת האתיקה ונציב הקבילות על שופטים, שגם תכליתו הוא קידום והטמעת האתיקה, לצד פעולות אכיפה משפטית. חשוב להבין כי קוד אתי אינו יכול לעמוד בבדידותו. עליו להיות מוטמע באופן מובנה ועמוק.

שיפוט: נשאלת השאלה מהי הזהות המקצועית של השופטים? מה זה אומר להיות שופט? האזרח התמים סבור שתשובות לשאלות אלו, נענות בכללי האתיקה בשפיטה. חשוב להגיע אל הזהות המקצועית של השופט, הקשורה לעשיית צדק ולעשיית דין. היא עומדת יחד עם מגוון דרישות אשר יחדיו הופכות את המערכת השיפוטית לעצמאית, בלתי תלויה וראויה לאמון הציבור. יש מקום לביקורת על אחדים מכללי האתיקה לשופטים, גם על יסוד השוואה של הנוסח הראשון של הכללים



השופטת אבירה אשקלוני נשיאת בתי משפט השלום מחוז דרום ושופטת בית המשפט הקהילתי בבאר שבע

הרצאתה של השופטת אשקלוני עסקה באתגרים של שופטים כמיישבי סכסוכים פליליים בדגש על בית המשפט הקהילתי.

בתי המשפט הקהילתיים הוקמו כדי לצמצם את התופעה של פשיעה חוזרת. הם עובדים במודל ייחודי והוליסטי ונשענים על המשפט הטיפולי. הליך זה מעמיד את האדם לנגד עיניו ותכנית השיקום המותאמת לנאשם מקיפה את כל תחומי חייו ומקדמת אותו ואת משפחתו. במסגרת התהליך, בשלבי הסיום, נדרש הנאשם למעורבות חברתית ותורם לקהילה בחזרה. בתי המשפט הקהילתיים מאתגרים את החשיבה המסורתית של ניהול סכסוכים פליליים ותפקיד השופט במסגרתו מתמלא בתוכן נוסף.



ד"ר דפנה אבניאלי שופטת (בדימוס) ביהמ"ש המחוזי תל אביב וראשת המכון לאומנויות המשפט באוני' תל אביב.

הרצאתה של ד"ר אבניאלי עסקה באתגרים של שופטים כמיישבי סכסוכים.

תפקידם של השופטים ושל עורכי הדין איננו התפקיד המסורתי כפי שנתפס בעבר. תפקידו של בית המשפט הוא גם לקדם פתרון עבור סכסוכים בדרכים חלופיות. שינוי זה מצריך שינוי תפיסתי של כל שופט ושופט – ממעמד של שופט סביל למעמד פעיל יותר. בשונה מהתפיסה השינוי תפיסתי זה משכיח ופורם את התפקיד המסורתי של בית המשפט, מדובר דווקא בצעד שמעצים את תפקידו של השופט ושל בית המשפט. זאת לאור היתרונות שמצויים בפתרון מוסכם. בהקשר זה, כללי האתיקה חסרים. יש לנסח כללים שיתוו כללי התנהגות לשופטים, עד כמה השופטים יכולים להיות פעילים ולהביע את דעתם, ובאילו מצבים שופט ייחשב כמי שהתערב יתר על המידה. אין לחשוש משינוי זה, אשר מייטיב בסופו של יום עם האזרח ומסייע לעשיית צדק. לדעת ד"ר אבניאלי, חשוב ששופטים ילמדו גישור וטכניקות של ניהול מו"מ מכיוון שרובם מגיעים לשיפוט מפרקטיקה של עריכת דין וליטיגציה.



פרופ' אליעזר ריבלין המשנה לנשיאת בית המשפט העליון (בדימוס) ונציב תלונות הציבור על שופטים (בדימוס)

פרופ' ריבלין התמקד בהרצאתו בהחלטות הנציבות בדבר הליכי גישור בבית המשפט.

הנציבות היא אמנם גוף ממליץ בלבד, אולם לביקורת הבאה ממעגל חיצוני ושמתייחסת להחלטותיו השיפוטיות שלא בדרך של ערעור – יש השפעה רבה על התנהלותם של השופטים.

זאת ועוד, שרי המשפטים לדורותיהם החליטו שכאשר שופט מבקש קידום תישקלנה גם התלונות שהוגשו נגדו בנציבות תלונות הציבור.

לטעמו בגין העומס הגדול על השופטים נעשים לעיתים ניסיונות פישור וגישור גם כשאין בהם תוחלת והם אך רק מאריכים את התהליך ולפעמים רק אחרי שנים מתחילים לשמוע הוכחות. לדעתו על השופט להקים חומה בין תפקידו כמי שמפנה מקרה לגישור לבין הגישור עצמו. בין תפקידו כשופט לבין פעולת הגישור.

שופטים תרגמו לעתים, שלא כראוי, את סעיף 143 א לחוק סדר הדין הפלילי כהרשאה לגשר ללא סייגים. כתוצאה מכך מתקיימים הליכי גישור בין הנאשם למאשימו. אבל חוק סדר הדין הפלילי מפריד בין השופט שבפניו מתקיים הגישור לבין השופט שיטפל בהוכחות במידה והגישור לא הצליח. הדבר מתרחש גם במישור האזרחי. כאן הנציבות פרסמה חו"ד שהתנגדה למצב שבו שופטת דנה בתיק בו גישרה לפני כן.

פרופ' ריבלין מציין כי קיים פסק דין של בית המשפט העליון ששופט מכהן לא יכול להיות בורר. לגישתו קל וחומר שזה המקרה לגבי מגשר.

פרופ' ריבלין מציין מקרה פסול נוסף שבו בעת דיון על מעצר, נכנסו נציגי המשטרה אל לשכת השופט, הציגו בפניו חומר חסוי והשמיעו דברים ולאחר מכן התחיל הדיון באולם מבלי שהנאשם ועורך דינו היו חלק בתהליך טרום הדיון. זוהי פרקטיקה לא ראויה, שיש בה סממנים שאופייניים לגישור – דיון במעמד צד אחד - עליה הצביעה הנציבות ובעקבות זאת נשיאת בית המשפט העליון הקימה ועדה שהמליצה שהדיון יתקיים באולם בנוכחות כולם. לדעתו הפרקטיקה הפסולה התפתחה בין השאר בשל הנוהג בעולם הגישור המאפשר לשופט להיפגש עם צד אחד.



בתמונה, משמאל לימין:

עו"ד איתי קריידן – מנהל המרכז למשפט שיתופי וטיפול, ביה"ס למשפטים ע"ש שטריקס, המסלול האקדמי המכללה למינהל

ד"ר עומר שפירא - הפקולטה למשפטים הקריה האקדמית אונו, מנחה פורום האתיקה למגשרים

פרופ' אסא כשר - פרופסור אמריטוס לאתיקה מקצועית באוני' תל-אביב, חתן פרס ישראל לפילוסופיה, שנת 2000

ד"ר קרני פרלמן - ראש המרכז למשפט שיתופי וטיפול, ביה"ס למשפטים ע"ש חיים שטריקס, המסלול האקדמי המכללה למינהל

השופטת אבירה אשקלוני - נשיאת בתי משפט השלום מחוז דרום ושופטת בית המשפט הקהילתי בבאר שבע

פרופ' אליעזר ריבלין - המשנה לנשיאת בית המשפט העליון (בדימוס) ונציב תלונות הציבור על שופטים (בדימוס)

ד"ר דפנה אבניאלי - שופטת (בדימוס) ביהמ"ש המחוזי תל אביב וראשת המכון לאומנויות המשפט באוני' תל אביב

גב' כרמלה זילברשטיין - מגשרת רכזת פורום האתיקה למגשרים

אנו מודים לסטודנטים החברים בסדנת עמייתי המרכז למשפט שיתופי וטיפול – שני קולטון, ניר עידן, ויונתן פישור, על פעילותם להצלחת הכנס וסיכום הדברים.

הסיכום הועבר לעיון והערות הדוברים במושב ומועלה לאתרי האינטרנט של המרכז למשפט שיתופי וטיפול ופורום האתיקה למגשרים באישורם.